

KS. HENRYK SŁAWIŃSKI

KULTURA LOKALNA JAKO KONTEKST PRZEPOWIADANIA GLOBALNEGO ORĘDZIA

LOCAL CULTURE
AS THE CONTEXT FOR THE PREACHING OF THE GLOBAL MESSAGE

A b s t r a c t. The proclamation of God's word always takes place in a specific cultural context. Culture is a system of meanings expressed in symbols. It is the work of a man who, as a symbolic being, creates and interprets symbols. Man is also a social being, together with others he creates a local community. In it, he experiences his everyday life, which also includes religious services and listening to the word of God. One of the members of the local community is a preacher – a priest. In order to best adapt the Good News to the listeners, he should learn about their culture. The preachers are helped by such cultural texts as: local stories; archival materials; demographic data; architecture and visual art; rituals; events and activities typical of the community; as well as conversations with people considered to be authorities. Analyzing and interpreting these cultural texts can help the preacher to inculturate the Gospel.

Key words: Preaching; inculturation; local culture.

Nakaz misyjny Chrystusa skierowany do Jego uczniów zawiera uniwersalne zasady przepowiadania słowa Bożego: „Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego. Uczcie je zachowywać wszystko, co wam przykazałem. A oto Ja jestem z wami

Ks. prof. dr hab. HENRYK SŁAWIŃSKI – homileta i pedagog, wykładowca na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie i w Wyższym Seminarium Duchownym w Tarnowie; Redaktor naczelny kwartalnika „Polonia Sacra”; Przewodniczący Stowarzyszenia Homiletów Polskich; członek Międzynarodowego Towarzystwa „Fides et Ratio” i Polskiego Towarzystwa Teologicznego; adres do korespondencji: ul. Smolenia 8, 30-864 Kraków; e-mail: henryk.slawinski@upjp2.edu.pl; ORCID 0000-0003-4290-6743.

przez wszystkie dni, aż do skończenia świata” (Mt 28,19-20). Wśród owych zasad przepowiadania jest aktualizacja i inkulturacja. Słowa Chrystusowego nakazu podkreślają fakt, że Ewangelia została zamierzona jako Dobra Nowina aktualizowana przez Ducha Świętego dla ludzi wszystkich pokoleń, oraz że jest to Dobra Nowina dla wszystkich narodów, a więc przekraczająca wszelkie geograficzne granice. Ponieważ zaś słowo Boże zostało wyrażone w określonym kontekście historycznym i geograficznym, ale z zamiarem dalszego przekazywania ludziom żyjącym w różnych epokach i w różnych miejscach geograficznych, niezbędna jest nieustanna praktyka aktualizowania go i wprowadzania do poszczególnych kultur¹.

O ile tematyce aktualizacji w posłudze przepowiadania słowa Bożego została poświęcona obszerna monografia autorstwa Jana Twardego², o tyle w polskiej homiletyce brakuje monografii na temat inkulturacji w przepowiadaniu. Kwestia kulturowych uwarunkowań przepowiadania jest na tyle doniosła, iż zasługuje na osobną, obszerną monografię. Niniejszy artykuł pragnie posłużyć jedynie jako inspiracja do dalszych badań na ten temat ze szczególnym dowartościowaniem kultury lokalnej. Inspiracją do niniejszego opracowania są badania Leonory Tubbs Tisdale nad przepowiadaniem jako lokalną teologią i sztuką ludową³. Celem niniejszego opracowania jest udzielenie pomocy duszpasterzom – kaznodziejom w zdobyciu wrażliwości na symbole obecne w lokalnym środowisku, pomagające opisać, na ile to możliwe, tożsamość adresatów Dobrej Nowiny. Ważne jest bowiem nie tylko orędzie, ale i jego słuchacze, na co zwrócili uwagę promotorzy antropologicznej odnowy przepowiadania⁴. W związku z tym najpierw podejmiemy kwestię inkulturacji Dobrej Nowiny, następnie kulturowe zróżnicowanie słuchaczy kościelnego przepowiadania oraz zagadnienie kultury jako systemu znaczeń wyrażonych w symbolach, a potem omówimy teksty kulturowe pomocne w opisie słuchaczy słowa Bożego.

¹ Por. PAPIESKA KOMISJA BIBLIJNA, *Interpretacja Pisma Świętego w Kościele*, Pallottinum, Poznań 1994, IV; A. LEWEK, *Problem inkulturacji Ewangelii*, „Ateneum Kapłańskie” 444(1983), z. 2, s. 189-198; W. KAWECKI, *Ocalić człowieka. Ocalić kulturę. Personalistyczna koncepcja teologii kultury*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2006, s. 97-99.

² Zob. J. TWARDY, *Aktualizacja słowa Bożego w kaznodziejstwie*, Wydawnictwo Archidiecezji Przemyskiej, Przemyśl 2009.

³ Zob. L. TUBBS TISDALE, *Preaching as Local Theology and Folk Art*, Fortress Press, Minneapolis, MN, 1997.

⁴ Por. H. SŁAWIŃSKI, *Problem języka w nauczaniu religii wśród młodzieży*, „Ateneum Kapłańskie” 626(2013), z. 1, t. 161, s. 119-120.

1. INKULTURACJA DOBREJ NOWINY

Głoszenie słowa Bożego stanowi przedłużenie dialogu Boga z ludźmi w Chrystusie; jest ciągłym wbudowywaniem Bożej rzeczywistości w ludzką teraźniejszość, czyli ciągłą inkulturacją Ewangelii⁵. Jest to proces dwukierunkowy: „Z jednej strony bogactwo zawarte w różnorodności kultur pozwala Słowu Bożemu wydawać nowe owoce, z drugiej zaś blask Słowa Bożego umożliwia dokonywanie się swoistej selekcji wśród elementów tworzących jakąś kulturę po to, aby odrzucić to, co nieużyteczne a wesprzeć w dalszym rozwoju to, co wartościowe”⁶.

Według promotora antropologii symbolicznej, Clifforda Geertz’a (1926-2006), kultura to historycznie przekazywany system znaczeń wyrażonych w symbolach, za pomocą których ludzie komunikują, uwieczniają i rozwijają swą wiedzę o życiu i podejście do niego⁷. Ze względu na to, że różne kultury adresatów Dobrej Nowiny podlegają nieustannym przemianom, proces inkulturacji nigdy się nie kończy; jest podejmowany wciąż na nowo⁸.

Oreddie Ewangelii, mające charakter uniwersalny i globalny, dociera zawsze do ludzi ukształtowanych przez kulturę środowiska lokalnego. Słowo Boże wcieliło się w konkretnej sytuacji i kulturze. Sam Pan Jezus dostosowywał swoje przemówienia do rolników i rybaków, sług i właścicieli majątków, faryzeuszy i celników. Gdy Duch Święty zstąpił na Apostołów, zaczęli oni przemawiać – mimo że byli Galilejczykami – w języku zrozumiałym dla wszystkich słuchaczy (Dz 2,7b-8). Św. Paweł także niósł Dobrą Nowinę do Żydów i pogan, zwracając uwagę na kontekst i kulturę adresatów, czego szczególnym przykładem jest jego przemówienie w Atenach⁹. Dlatego też również współczesny głosiciel Ewangelii powinien przywiązywać uwagę do społeczno-kulturowego kontekstu życia słuchaczy podobnie jak przywiązuje ją do interpretacji tekstu biblijnego¹⁰. Najlepszym zaś sposobem zrozumie-

⁵ Por. H. SŁAWIŃSKI, *Homilia w zgromadzeniu eucharystycznym. Recepcja współczesnego nauczania Kościoła w „Dyktorium homiletycznym”*, Wydawnictwo Salwator, Kraków 2018, s. 180.

⁶ PAPIESKA KOMISJA BIBLIJNA, *Interpretacja Pisma Świętego w Kościele*, IV, B.

⁷ [...] „a system of inherited conceptions expressed in symbolic forms by means of which men communicate, perpetuate, and develop their knowledge about and attitudes toward life”. C. GEERTZ, *The Interpretation of Cultures. Selected Essays*, Basic Books, New York 1973, s. 89.

⁸ Por. PAPIESKA KOMISJA BIBLIJNA, *Interpretacja Pisma Świętego w Kościele*, IV, B.

⁹ Por. A. DRAGUŁA, *Przepowiadanie do niewierzących a dialog z niewierzącymi*, „Teologia Praktyczna” 19(2018), s. 7-24.

¹⁰ Por. L. TUBBS TISDALE, *Preaching as Local Theology*, s. 32-33.

nia innych jest przebywanie z nimi i towarzyszenie im w codziennych doświadczeniach życia¹¹. „W ten sposób ewangelizatorzy mają «zapach owiec», a one słuchają ich głosu”¹².

2. KULTUROWE ZRÓŻNICOWANIE SŁUCHACZY KOŚCIELNEGO PRZEPOWIADANIA

Najpopularniejsze w polskiej homiletyce jest różnicowanie słuchaczy ze względu na wiek. Tymczasem różnicowanie słuchaczy może być rozpatrywane także ze względu na ich przynależność etniczną, kulturę, klasę społeczną i światopogląd. Wiele studiów nad słuchaczami słowa Bożego przeprowadza się w homiletyce amerykańskiej¹³. Wykazują one, że w zglobalizowanym świecie istnieje potrzeba dowartościowania kulturowego różnicowania słuchaczy słowa Bożego. Już od kilkadziesiąt lat ze szczególną uwagą przeprowadzane są badania akademickie nad przepowiadaniem słowa Bożego wśród Afroamerykanów¹⁴. Pojawiły się też studia nad przepowiadaniem w środowiskach Azjatów i Latynosów żyjących w Stanach Zjednoczonych¹⁵.

¹¹ Por. FRANCISZEK, Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium* (24.11.2013), Kraków 2013, nr 24; J. PRESMANES, *Prophetic Preaching*, w: *A Handbook for Catholic Preaching*, ed. Edward Foley, Liturgical Press, Collegeville, MN 2016, s. 210-220; S. BEVANS, R. MANALO, *Contextual Preaching*, w: *A Handbook for Catholic Preaching*, s. 233-243.

¹² FRANCISZEK, Adhortacja apostolska *Evangelii gaudium*, nr 24.

¹³ Zob. A. SHORTER, *Towards a Theology of Inculturation*, Orbis Books, Maryknoll, NY 1988; H. CARRIER, *Gospel Message and Human Cultures*, University of Pennsylvania Press, Pittsburgh, PA 1989; D.W. AUGSBURGER, M. McDONALD CHAMPLAIN, *Cross-Cultural Preaching*, w: *Concise Encyclopedia of Preaching*, ed. W.H. Willimon, R. Lischer, Westminster John Knox Press, Louisville 1995, s. 95-97; R. SCHREITER, *The New Catholicity. Theology between the Global and Local*, Orbis Books, Maryknoll, NY 1997; J.R. NIEMAN, T.G. ROGERS, *Preaching to Every Pew. Cross-Cultural Strategies*, Fortress Press, Minneapolis 2001; R.J. ALLEN, J.R. JETER, JR., *One Gospel, Many Ears. Preaching for Different Listeners in the Congregation*, Chalice Press, St. Louis 2002; S. BEVANS, R. MANALO, *Contextual Preaching*, w: *A Handbook for Catholic Preaching*, ed. E. Foley, Liturgical Press, Collegeville, MN 2016, s. 233-243.

¹⁴ Zob. H.H. MITCHELL, *Black Preaching*, J.B. Lippincott Company, New York 1970; H.H. MITCHELL, *Celebration and Experience in Preaching*, Abingdon, Nashville 1990; E.E. CRAWFORD, TH.H. TROEGER, *The Hum. Call and Response in African American Preaching*, Abingdon, Nashville 1995; C.J. LARUE JR., *The Heart of Black Preaching*, Westminster John Knox Press, Louisville 1999; L.S. BOND, *Contemporary African American Preaching. Diversity in Theory and Style*, Chalice Press, St. Louis 2003.

¹⁵ Zob. J. YOUNG LEE, *Korean Preaching: An Interpretation*, Abingdon, Nashville 1997;

Te ostatnie, czyli środowiska hiszpańskojęzycznych Amerykanów, stały się tak ważne, że Episkopat Stanów Zjednoczonych uznał, że w formacji do kapłaństwa język hiszpański i zapoznanie się z kulturą hiszpańską Ameryki Południowej nie jest już opcją, ale koniecznością¹⁶. Również społeczeństwo polskie podlega coraz bardziej wpływom pluralizmu kulturowego, zarówno wskutek migracji zarobkowej Polaków, jak i napływu do rozwijającej się ekonomicznie Polski migrantów z uboższych krajów.

3. KULTURA JAKO SYSTEM ZNACZEŃ WYRAŻONYCH W SYMBOLACH

Wraz z globalizacją świata i upowszechnianiem się symboli dominującej kultury amerykańskiej czy szerzej zachodniej, pojawia się dążenie społeczeństw lokalnych do podkreślenia swojej wyjątkowości. O niej zaś świadczy w dużej mierze kultura lokalna, zwłaszcza kultura ludowa, w której pielęgnowane są specyficzne symbole. W ogóle kultura ludzka, jak już zauważyliśmy za C. Geertzem, to system dziedzicznych idei wyrażanych w symbolach. Zatem tworząc kulturę, człowiek tworzy i odczytuje symbole. Jest „istotą symboliczną”. Tak definiuje człowieka Ernst Cassirer (1874-1945). W sławnej książce *Esej o człowieku* twierdził, iż tym, co odróżnia człowieka od świata zwierząt, jest system symboliczny. W popularny sposób wyłożył swoją teorię form symbolicznych, omawiając wielość sposobów ujmowania świata przez człowieka za pomocą symboli. „Człowiek nie żyje już w świecie jedynie fizycznym, żyje także w świecie symbolicznym. Częściami składowymi tego świata są: język, mit, sztuka i religia. Są to różnorakie nici, z których utkana jest owa symboliczna sieć, spleciona sieć ludzkiego doświadczenia”¹⁷. W związku z tym E. Cassirer poszerzył i poprawił klasyczną definicję człowieka. Uznał, że definicja człowieka jako *animal rationale* nie straciła mocy, ale dodał:

E.M. KIM, *Preaching the Presence of God. A Homiletic from an Asian American Perspective*, Judson Press, Valley Forge 1999; *Preaching and Culture in Latino Congregations*, ed. K.G. Davis, J.L. Presmanes, Liturgy Training Publications, Chicago 2000.

¹⁶ Zob. KONFERENCJA BISKUPÓW KATOLICKICH STANÓW ZJEDNOCZONYCH, *Preaching the Mystery of Faith*, tekst polski: *Przepowiadanie misterium wiary. Homilia niedzielna*, w: *Homilia niedzielna. Dokumenty Konferencji Episkopatu Stanów Zjednoczonych*, nr 94.

¹⁷ E. CASSIRER, *Esej o człowieku. Wstęp do filozofii kultury*, Czytelnik, Warszawa 1977, s. 38.

„Wielcy myśliciele, którzy określili człowieka jako *animal rationale*, nie byli empirykami ani też nie było nigdy ich intencją dać nam empiryczną ocenę natury ludzkiej. Za pomocą tej definicji wyrażali raczej podstawowy imperatyw moralny. Rozum jest bardzo wąskim i niewystarczającym terminem, nie może więc objąć form kulturalnego życia człowieka w całym ich bogactwie i różnorodności. Wszystkie te formy są jednak formami symbolicznymi. Stąd zamiast określać człowieka jako *animal rationale*, powinniśmy określać go jako *animal symbolismum*. W ten sposób potrafimy wskazać na odrębność gatunkową człowieka i zrozumieć otwierającą się przed nim nową drogę do cywilizacji”¹⁸.

Poznanie człowieka nie wyczerpuje się jedynie w poznaniu naukowym, choć nauka sytuuje się najwyżej pod względem poznawczym. Jednak obok nauki, funkcję poznawczą, to jest określanie nieokreślonego, umożliwia człowiekowi także kultura: język, mit, religia, sztuka i historia. Poznanie ludzkiej kultury pozwala opisać w dużej mierze dane środowisko społeczne.

4. TEKSTY KULTUROWE POMOCNE W OPISIE SŁUCHACZY SŁOWA BOŻEGO

Przed zadaniem poznania kulturowego środowiska słuchaczy staje kaznodzieja – duszpasterz. Z pomocą przychodzą badania przeprowadzone przez Leonorę Tubbs Tisdale¹⁹. Podaje ona siedem pierwszorzędnych źródeł „tekstów kulturowych”, które są łatwo dostępne do analizy przez kaznodziejów – lokalnych duszpasterzy i które w znacznej mierze odsłaniają tożsamość wspólnoty. Tymi tekstami kulturowymi są: opowiadania; materiały archiwalne zgromadzone we wspólnotie; dane demograficzne; architektura i sztuka wizualna; rytuały; wydarzenia i aktywności; osoby uznawane za autorytety.

4.1. OPOWIADANIA

Opowiadanie przekazywane duszpasterzowi – kaznodziei przez członków wspólnoty podczas pełnionej przez niego posługi stanowią bodajże najbogatsze źródło wiedzy o tej wspólnotie. Opowiadania te dostarczają informacji o tym, kto z danego środowiska – np. proboszcz albo ktoś inny zaangażowany w parafii – jest zaliczany do grona bohaterów i jakie jego cechy są pielęgnowane w pa-

¹⁸ Tamże, s. 81-82; por. H. SŁAWIŃSKI, *Znak zwycięstwa. Symbolika krzyża w liturgii sakramentów świętych*, Włocławek 2001, s. 18.

¹⁹ L. TUBBS TISDALE, *Preaching as Local Theology*, s. 64-67.

mięci. I odwrotnie, kto w historii wspólnoty uchodzi za nikczemnika i jakimi cechami zasłużył sobie na takie określenie²⁰. O lokalnych bohaterach mogą świadczyć nazwy ulic czy placów, a także pomniki i tablice pamiątkowe.

Dobry duszpasterz, czy to w czasie kolędy, czy spotkań różnych grup parafialnych i poszczególnych osób, ma mnóstwo okazji do empatycznego wysłuchania historii omawiających wydarzenia we wspólnocie w relacji do wydarzeń w sąsiedztwie, regionie, narodzie, świecie. Dobrze, gdy szczególnie znaczące opowieści są spisywane, tworząc powoli cenne archiwum. W liście apostołskim *Tertio millennio adveniente* Jan Paweł II uzasadnił potrzebę spisывania świadectw wiary w lokalnych wspólnotach przypomnieniem nieprzerwanej Tradycji Kościoła. Mając na myśli świadectwo wiary męczenników, zaznaczył: „To świadectwo nie może zostać zapomniane. Kościół pierwszych wieków, chociaż natrafiał na tyle trudności organizacyjnych, bardzo zabiegał o to, ażeby utrwalić świadectwo męczenników w specjalnych martyrologiach. Poprzez wieki martyrologie te stale były uzupełniane, a w poczet świętych i błogosławionych Kościoła wchodziłi [...] także nauczyciele wiary, misjonarze, wyznawcy, biskupi, kapłani, dziewice, małżonkowie, wdowy, dzieci. W naszym stuleciu wrócili męczennicy. A są to często męczennicy nieznan, jak gdyby «nieznani żołnierze» wielkiej sprawy Bożej. Jeśli to możliwe, ich świadectwa nie powinny zostać zapomniane w Kościele. [...] trzeba, ażeby Kościoły lokalne, zbierając konieczną dokumentację, uczyniły wszystko dla zachowania pamięci tych, którzy ponieśli męczeństwo”²¹.

4.2. MATERIAŁY ARCHIWALNE

Materiały archiwalne, jako tekst kulturowy, obejmują m.in. dokumentację dotyczącą powstania kościoła i parafii; kroniki parafialne zawierające ważniejsze wydarzenia, decyzje oraz informacje o wspólnotach działających w parafii i zespole duszpasterskim; ogłoszenia duszpasterskie; biuletyn parafialny; księgi parafialne zawierające informacje o sprawowanych sakramentach chrztu, bierzmowania, I Komunii św., małżeństwach, a także o wizytach u chorych i pogrzebach; dane statystyczne dotyczące parafii; obrazy i zdjęcia; księgi finansowe. Analiza tych materiałów ze względu na ich znaczenie jako symboli dostarcza kaznodziejom – duszpasterzom cennych informacji na

²⁰ Por. tamże, s. 65-67.

²¹ JAN PAWEŁ II, List apostołski *Tertio millennio adveniente*, nr 37.

temat tego, co stanowi kontynuację, a co wskazuje na jej brak w tożsamości danej wspólnoty słuchaczy²².

4.3. DEMOGRAFIA

Dane demograficzne dostarczają informacji, które pozwalają opisać oblicze parafii ze względu na liczbę mieszkańców, rodzin, średnią wieku, klasę społeczną, poziom edukacji, poziom życia, wielkość bezrobocia czy dominujący rodzaj zatrudnienia. Sięga się po nie w pierwszej kolejności, by uzyskać podstawowe dane statystyczne dotyczące wspólnoty lokalnej. Są to dane, które dostarczają wprawdzie jedynie powierzchownego opisu, niemniej jednak są źródłem cennych informacji o tożsamości wspólnoty i jej przemianach, to jest o rozwoju lub o regresie, o ile są gromadzone dane pozwalające porównać nowe statystyki ze starszymi²³.

4.4. ARCHITEKTURA I SZTUKA WIZUALNA

Jednymi z pierwszych znaków łatwo dostrzegalnych już przy pierwszej wizycie w parafii są: lokalizacja i architektura budynku, wewnętrzny wystrój kościoła oraz sztuka sakralna w jego wnętrzu. Wyposażenie świątyni i budynków parafialnych pozwala dostrzec pomieszczenia przeznaczone dla niektórych osób i grup osób, na przykład chóru, scholi, rodziców z dziećmi. Tablica ogłoszeń przy wejściu do świątyni, a także dekoracje budynków parafialnych informują o priorytetach duszpasterskich. Źródłem ujawniającym tożsamość wspólnoty lokalnej są też tablice pamiątkowe w kościele i w budynkach kościelnych, chorągwie bractw religijnych, czasopisma i książki wystawione do nabycia przez wiernych.

Wiele o tożsamości zespołu duszpasterskiego mówią pomieszczenia na plebanii i przy niej, na przykład jadalnia dla duszpasterzy (wspólna lub jej brak), jadalnia dla bezdomnych, ochronka dla dzieci, świetlica czy miejsce spotkań dla młodzieży, parafialny dom kultury czy ośrodek rekolekcyjny, a ewentualnie także szkoła katolicka²⁴.

4.5. RYTUAŁY

Innymi symbolami pozwalającymi określić tożsamość wspólnoty oraz kierunki jej rozwoju są rytuały – obrzędy sprawowane we wspólnocie. Stano-

²² Por. L. TUBBS TISDALE, *Preaching as Local Theology*, s. 69-70.

²³ Por. tamże, s. 70-71.

²⁴ Por. tamże, s. 71-72.

wią one formę języka, który w niedyskursywny sposób przekazuje znaczenia²⁵. Za Stewart'em Guthrie można podzielić sprawowane obrzędy na rytuały kalendarzowe i rytuały okolicznościowe. Pierwsze są wykonywane regularnie, cyklicznie według kalendarza; drugie natomiast są sprawowane okazjonalnie. Na rytuały kalendarzowe składają się święta liturgiczne, w tym święta lokalne; cykle rolnicze, rok szkolny i akademicki; a także rekolekcje, adoracje, czuwania, nabożeństwa (pojednania, dla chorych, ekumeniczne, misyjne), procesje, pielgrzymki, wizyty duszpasterskie. Natomiast rytuały okolicznościowe mają charakter pojedynczych epizodów i są sprawowane przy takich okazjach, jak urodziny (chrzest), śmierć (pogrzeb), ślub (sakrament małżeństwa), pełna inicjacja w życie wspólnoty liturgicznej (Pierwsza Komunia św.)²⁶.

4.6. WYDARZENIA I AKTYWNOŚCI

Według wspomnianego już Clifforda Geertz'a²⁷ można wiele powiedzieć o tożsamości lokalnej wspólnoty dzięki dokładnej obserwacji i interpretacji lokalnych zdarzeń kulturalnych (łac. *genius loci*). Każde wydarzenie, które odgrywa ważną rolę w życiu wspólnoty, stanowi „tekst kulturowy”. Spostrzegawczy kaznodzieja – duszpasterz, przyglądając się cyklicznym i okazjonalnym aktywnościom lokalnej wspólnoty, otrzymuje bogaty materiał do interpretacji. W interpretacji tej pomocne są odpowiedzi na pytania o to, jakie zajęcia czy wydarzenia w życiu wspólnoty przykuwają największą uwagę ludzi i pochłaniają najwięcej czasu, energii oraz inwestycji finansowych; jakie wydarzenia są omawiane z dumą, a jakie są kontrowersyjne; jakie aktywności czy wydarzenia pojawiły się w życiu wspólnoty w ostatnim czasie, a jakie utraciły swe znaczenie i czy są w życiu wspólnoty wydarzenia zupełnie wyjątkowe, odróżniające ją od innych²⁸.

Przed laty biskupi Stanów Zjednoczonych uwrażliwili głosicieli słowa Bożego, aby byli świadomi tego, jak ludzie spędzają czas, czym się interesują, co pochłania większość ich wolnego czasu, energii i pieniędzy, bo w przeciwnym wypadku trudno im będzie uchwycić relacje między Ewangelią a życiem słuchaczy i przekonać słuchaczy do aktualności Ewangelii²⁹.

²⁵ Por. tamże, s. 72.

²⁶ Por. S. GUTHRIE, *Ritual*, w: *Encyclopedia of Anthropology*, ed. D.E. Hunter, Ph. Whitten, Harper & Row, New York 1976, s. 336-337; L. TUBBS TISDALE, *Preaching as Local Theology*, s. 72.

²⁷ C. GEERTZ, *The Interpretation of Cultures*, s. 17.

²⁸ Por. L. TUBBS TISDALE, *Preaching as Local Theology*, s. 75.

²⁹ Por. KOMISJA DO SPRAW ŻYCIA I POSŁUGI KAPŁANÓW PRZY KRAJOWEJ KONFERENCJI

4.7. LUDZIE

I wreszcie tekstem kulturowym, będącym źródłem do opisu lokalnej wspólnoty, są ludzie cieszący się szczególnym szacunkiem i uznaniem. Gdy zabierają głos, znajdują posłuch ze względu na mądrość wypowiedzi. Obok autorytetów są też we wspólnocie osoby zepchnięte „na margines”, osoby ekscentryczne, uważane za ekstremistów przez innych tudzież uważający siebie samych za niepasujących do innych ze względu na styl życia, przekonania czy wartości. O ile obserwacja liderów – moralnych autorytetów wspólnoty – odsłania wartości w niej pielęgnowane, o tyle kontakt z osobami ekscentrycznymi pomaga rozpoznać, gdzie są granice kulturowe oddzielające ludzi docenianych we wspólnocie od odrzucanych przez nią³⁰.

Przedstawiona powyżej lista tekstów kulturowych nie jest wyczerpująca, całościowa, niemniej jednak dostarcza ona przydatnych sugestii do analizy słuchaczy słowa Bożego. Całościowej listy symboli opisujących dane środowisko nie ma, gdyż analiza jednego tekstu kulturowego prowadzi do następnych. A trzeba jeszcze dodać, że sama obserwacja i zebranie odpowiednich tekstów symbolicznych stanowi pierwszy etap kulturowej analizy wspólnoty. Drugim jest analiza i interpretacja zebranego materiału³¹. Interpretacja zaś wciąż podlega modyfikacjom w świetle nowych odkryć i zmian zachodzących w życiu wspólnoty. Oznacza to, że potencjalna lista tekstów do analizy jest nieograniczona i podlega ciągłym zmianom, a kulturowa interpretacja wspólnoty słuchaczy jest ciągłym procesem³². Kaznodzieja powinien podejmować trud analizy kultury lokalnej, bo poznanie słuchaczy umożliwia lepsze dostosowanie głoszenia słowa Bożego do ich percepcji, aby pomóc im w przemianie życia zgodnie z wymaganiami Ewangelii.

*

Na wiele różnych sposobów kaznodzieja – duszpasterz towarzyszy swoim wiernym. Otrzymuje od nich wiele informacji o życiu lokalnej wspólnoty. Może też sam co jakiś czas analizować przemiany w niej zachodzące, aby

BISKUPÓW KATOLICKICH STANÓW ZJEDNOCZONYCH, „Dziś spełniły się słowa Pisma?”. *Homilia w niedzielnym zgromadzeniu wiernych*, w: *Homilia niedzielna. Dokumenty Konferencji Episkopatu Stanów Zjednoczonych*, przekład, opracowanie i red. H. Sławiński, Wydawnictwo Salwator, Kraków 2015, s. 104, nr 33.

³⁰ Por. L. TUBBS TISDALE, *Preaching as Local Theology*, s. 76.

³¹ Por. tamże, s. 77.

³² Por. tamże, s. 65.

przepowiadanie Dobrej Nowiny było mocno osadzone w kontekście życia słuchaczy.

BIBLIOGRAFIA

- ALLEN R.J., JETER J.R., JR., *One Gospel, Many Ears: Preaching for Different Listeners in the Congregation*, Chalice Press, St. Louis 2002.
- AUGSBURGER D.W., McDONALD CHAMPLAIN M., *Cross-Cultural Preaching*, w: *Concise Encyclopedia of Preaching*, ed. W.H. Willimon, R. Lischer, Westminster John Knox Press, Louisville 1995, s. 95-97.
- BEVANS S., MANALO R., *Contextual Preaching*, w: *A Handbook for Catholic Preaching*, Ed. Edward Foley, Liturgical Press, Collegeville, MN 2016, s. 233-243.
- BOND L.S., *Contemporary African American Preaching: Diversity in Theory and Style*, Chalice Press, St. Louis 2003.
- CARRIER H., *Gospel Message and Human Cultures*. University of Pennsylvania Press, Pittsburgh, PA 1989.
- CASSIRER E., *Esej o człowieku. Wstęp do filozofii kultury*, Czytelnik, Warszawa 1977.
- CRAWFORD E.E., TROEGER Th.H., *The Hum. Call and Response in African American Preaching*, Abingdon, Nashville 1995.
- DRAGUŁA A., *Przepowiadanie do niewierzących a dialog z niewierzącymi*, „Teologia Praktyczna” 19(2018), s. 7-24.
- FRANCISZEK, *Adhortacja apostołska Evangelii gaudium* (24.11.2013), Wydawnictwo M, Kraków 2013.
- GEERTZ C., *The Interpretation of Cultures. Selected Essays*, Basic Books, New York 1973.
- GUTHRIE S., *Ritual*, w: *Encyclopedia of Anthropology*, ed. D.E. Hunter, Ph. Whitten, Harper & Row, New York 1976, s. 336-337.
- JAN PAWEŁ II, *List apostołski Tertio millennio adveniente*, https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/listy/tertio.html [dostęp: 30.04.2019].
- KAWECKI W., *Ocalić człowieka. Ocalić kulturę. Personalistyczna koncepcja teologii kultury*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2006.
- KIM E.M., *Preaching the Presence of God: A Homiletic from an Asian American Perspective*, Judson Press, Valley Forge 1999.
- KOMISJA DO SPRAW ŻYCIA I POSŁUGI KAPŁANÓW PRZY KRAJOWEJ KONFERENCJI BISKUPÓW KATOLICKICH STANÓW ZJEDNOCZONYCH, „Dziś spełniły się słowa Pisma?”. Homilia w niedzielnym zgromadzeniu wiernych, w: *Homilia niedzielna. Dokumenty Konferencji Episkopatu Stanów Zjednoczonych*, przekład, opracowanie i red. H. Sławiński, Wydawnictwo Salwator, Kraków 2015, s. 89-135.
- KONFERENCJA BISKUPÓW KATOLICKICH STANÓW ZJEDNOCZONYCH, *Preaching the Mystery of Faith; tekst polski: Przepowiadanie misterium wiary. Homilia niedzielna*, w: *Homilia niedzielna. Dokumenty Konferencji Episkopatu Stanów Zjednoczonych*, przekład, opracowanie i red. H. Sławiński, Wydawnictwo Salwator, Kraków 2015, s. 29-88.
- LARUE C.J., JR., *The Heart of Black Preaching*, Westminster John Knox Press, Louisville 1999.
- LEWEK A., *Problem inkulturacji Ewangelii*, „Ateneum Kapłańskie” 444(1983), z. 2, s. 189-198.
- MITCHELL H.H., *Black Preaching*, J.B. Lippincott Company, New York 1970.
- MITCHELL H.H., *Celebration and Experience in Preaching*, Abingdon, Nashville 1990.

- NIEMAN J.R., ROGERS T.G., *Preaching to Every Pew. Cross-Cultural Strategies*, Fortress Press, Minneapolis 2001.
- PAPIESKA KOMISJA BIBLIJNA, *Interpretacja Pisma Świętego w Kościele*, Pallottinum, Poznań 1994.
- Preaching and Culture in Latino Congregations*, ed. K.G. Davis, J.L. Presmanes, Liturgy Training Publications, Chicago 2000.
- PRESMANES J., *Prophetic Preaching*, w: *A Handbook for Catholic Preaching*, Ed. Edward Foley, Liturgical Press, Collegeville, MN 2016, s. 210-220.
- SCHREITER R., *The New Catholicity: Theology between the Global and Local*, Orbis Books, Maryknoll, NY 1997.
- SHORTER A., *Towards a Theology of Inculturation*. Orbis Books, Maryknoll, NY 1988.
- SŁAWIŃSKI H., *Homilia w zgromadzeniu eucharystycznym. Recepcja współczesnego nauczania Kościoła w Dyrektorium homiletycznym*, Wydawnictwo Salwator, Kraków 2018.
- SŁAWIŃSKI H., *Problem języka w nauczaniu religii wśród młodzieży*, „Ateneum Kapłańskie” 626(2013), z. 1, t. 161, s. 109-128.
- SŁAWIŃSKI H., *Znak zwycięstwa. Symbolika krzyża w liturgii sakramentów świętych*, Włocławek 2001.
- TUBBS TISDALE L., *Preaching as Local Theology and Folk Art*, Fortress Press, Minneapolis, MN, 1997.
- TWARDY J., *Aktualizacja słowa Bożego w kaznodziejstwie*, Wydawnictwo Archidiecezji Przemyskiej, Przemysł 2009.
- YOUNG LEE J., *Korean Preaching. An Interpretation*, Abingdon, Nashville 1997.

KULTURA LOKALNA JAKO KONTEKST PRZEPOWIADANIA GLOBALNEGO ORĘDZIA

S t r e s z c z e n i e

Głoszenie słowa Bożego dokonuje się zawsze w określonym kontekście kulturowym. Kultura zaś jest systemem znaczeń wyrażanych w symbolach. Jest ona dziełem człowieka, który jako istota symboliczna tworzy i interpretuje symbole. Człowiek jest też istotą społeczną, wraz z innymi tworzy społeczność lokalną. W niej przeżywa swoją codzienność, na którą składają się także nabożeństwa religijne i słuchanie słowa Bożego. Jednym ze współczłonków społeczności lokalnej jest kaznodzieja – duszpasterz. Aby jak najlepiej dostosować Dobrą Nowinę do swych słuchaczy powinien poznawać ich kulturę. Pomocą w tym przedsięwzięciu służą kaznodziei takie teksty kulturowe, jak: lokalne opowiadania; materiały archiwalne; dane demograficzne; architektura i sztuka wizualna; rytuały; wydarzenia i aktywności typowe dla wspólnoty; a także rozmowy z osobami uznawanymi za autorytety. Analiza i interpretacja tych tekstów kulturowych może pomóc kaznodziei w inkulturacji Ewangelii.

Słowa kluczowe: przepowiadanie; inkulturacja; kultura lokalna.